

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 7, 2021 | 29.07.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.7.7](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.7.7)

УДК 330.341.2:338.242.2

*О. М. Ложачевська,
д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту,
Національний транспортний університет, м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0001-8462-925X*

*О. В. Ольшанський,
д. держ. упр., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Северодонецьк,
Україна
ORCID ID: 0000-0002-1888-7653*

*І. А. Гнатенко,
д. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва та бізнесу,
Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0002-0254-2466*

*Є. О. Снітко,
к. т. н., доцент, доцент кафедри менеджменту,
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Старобільськ, Україна
ORCID ID: 0000-0003-3583-6900*

ДЕРЖАВНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

*O. Lozhachevska
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Management,
National Transport University, Kiev, Ukraine.*

*O. Olshanskyi
Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Economics and Entrepreneurship,
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Severodonetsk, Ukraine*

*I. Hnatenko
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Entrepreneurship and Business, Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine,
Kyiv*

*Ye. Snitko
PhD in Technical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Management, Lugansk National Taras Shevchenko University, Ukraine, Starobilsk*

STATE PRIORITIES FOR THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN THE MANAGEMENT SYSTEM IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION OF SOCIETY

В статті досліджено державні пріоритети розвитку інноваційного підприємництва в

системі менеджменту в умовах діджиталізації суспільства. Доведено, що у структурі державного регулювання також важливу роль відіграють територіальні органи міністерств, економічні органи державних, районних адміністрацій, які здійснюють державну політику на своїй території в окремих галузях економіки. Обґрунтовано, при реалізації державної політики на усунення «провалів» ринку слід уникати шаблонного копіювання досвіду інших країн, оскільки залучення економічних, соціальних, організаційних та інших іноземних інструментаріїв зарубіжного державного регулювання підприємництвом враховують відповідно іноземну специфіку певної національної моделі. Визначено необхідність обґрунтування і застосування ефективних регулятивних схем державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки щодо усунення ринкових «провалів», виходячи з його особливостей і порівняльних різнорівневих переваг, що характеризуються інтрасуб'єктністю інноваційних процесів та нелінійними зв'язками, в яких виникають різні критичні біфуркаційні зміни, а також процеси самоорганізації підприємництва, в які необхідно втручатися державі. Розроблено схему визначення державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки. Виходячи із зазначеного, доведено, що державні заходи з визначення пріоритетів розвитку підприємництва, які надають переважно вплив на організаційний, інформаційний і інституціональний чинники, можуть бути позначені як заходи з державного регулювання.

The article examines the state priorities for the development of innovative entrepreneurship in the management system in the context of digitalization of society. It is proved that territorial bodies of ministries, economic bodies of state and district administrations, which implement state policy on their territory in certain branches of the economy, also play an important role in the structure of state regulation. Reasonably, when implementing state policy to eliminate "failures" of the market should avoid stereotyped copying the experience of other countries, as the involvement of economic, social, organizational and other foreign tools of foreign government regulation of business take into account the foreign specifics of a national model. The necessity of substantiation and application of effective regulatory schemes of state priorities of business development in the conditions of innovative economy concerning elimination of market "failures", proceeding from its features and comparative multilevel advantages characterized by intersubjectivity of innovation processes and nonlinear connections in which there are various critical bifurcation changes, and also processes of self-organization of business in which it is necessary to interfere with the state. The scheme of definition of the state priorities of development of business in the conditions of innovative economy is developed. Based on the above, it is proved that state measures to determine the priorities of business development, which have a major impact on organizational, informational and institutional factors, can be described as measures of state regulation. At the same time, the system of priorities for innovative development of entrepreneurship should be formed on the basis of approved value and national preferences, in accordance with economic and regulatory aspirations, which make up the shell of institutional transformations and depending on which strategic goals and tactical regulatory tasks are developed. It is proved that the scheme of determining the state priorities of business development must meet the properties, namely: complexity, intersubjectivity, emergence, compatibility, synergy, functionality, evolution, adaptability, stability, openness, information, complexity. Its implementation should affect market "failures". to meet the needs of the national economy in innovation and ensure its progressive development in various aspects.

Ключові слова: державні пріоритети; розвиток; інноваційне підприємництво; система; менеджмент; діджиталізація суспільства.

Ключові слова: state priorities; development; innovative entrepreneurship; system; management; digitalization of society.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У структурі державного регулювання також важливу роль відіграють територіальні органи міністерств, економічні органи державних, районних адміністрацій, які здійснюють державну політику на своїй території в окремих галузях економіки. Виходячи з зазначеного, Кабінет Міністрів України є головним ініціатором, який повинен визначати стратегію державного регулювання в напрямку змін середовища інноваційного розвитку підприємництва та усунення «провалів».

Після визначення пріоритетів змін у середовищі розвитку підприємництва, останнє трансформується та оновлюється. Тобто таке середовище є динамічним та визначається чинником часу – економіко-часовим контекстом розвитку. Включення цього чинника враховує те, що держава приймає рішення щодо необхідності змін у середовищі не одноразово, а постійно, що призводить до виникнення нелінійних зв'язків між попереднім середовищем та оновленим. Зазначені факти обумовлюють актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. При реалізації державної політики на усунення «провалів» ринку слід уникати шаблонного копіювання досвіду інших країн, оскільки залучення економічних, соціальних, організаційних та інших іноземних інструментаріїв зарубіжного державного регулювання підприємництвом враховують відповідно іноземну специфіку певної національної моделі [4, 7, 8, 9]. Водночас, на нашу думку, світовий досвід може бути тоді корисним для вітчизняної економіки, коли його адаптація в українських умовах має враховувати: цільову установку діючої та підтриманої більшістю населення соціально-орієнтованої моделі розвитку країни;

національні особливості, менталітет та звичаї українського народу;

негативний та позитивний досвід використання тих або інших заходів з підтримки розвитку підприємництва в інших країнах.

У цьому контексті необхідно обґрунтувати і застосовувати ефективні регулятивні схеми визначення державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки щодо усунення ринкових «провалів», виходячи з його особливостей і порівняльних різнорівневих (макро-, мезо-, мікрорівні) переваг [1, 5, 6, 10]. Ці рівні характеризуються інтерсуб'єктністю інноваційних процесів та нелінійними зв'язками, в яких виникають різні критичні біфуркаційні зміни [2, 3], а також процеси самоорганізації підприємництва, в які необхідно втручатися державі, що потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – дослідити державні пріоритети розвитку інноваційного підприємництва в системі менеджменту в умовах діджиталізації суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розгляд проблематики визначення державних пріоритетів засобами державного регулювання підприємництва, виходячи з інтерсуб'єктної природи інноваційних процесів, що діють в умовах несприятливого зовнішнього середовища, дозволяє подолати однобічність наукового погляду, в межах якого основним джерелом розвитку підприємництва є лише справедлива конкуренція і мінімальне втручання держави у підприємницькі процеси і недооцінюється значимість конструювання механізмів взаємовигідного міжсуб'єктного партнерства в інноваційній економіці. На основі зазначеного визначення державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки слід інтерпретувати як складний і багатоплановий процес (рис. 1).

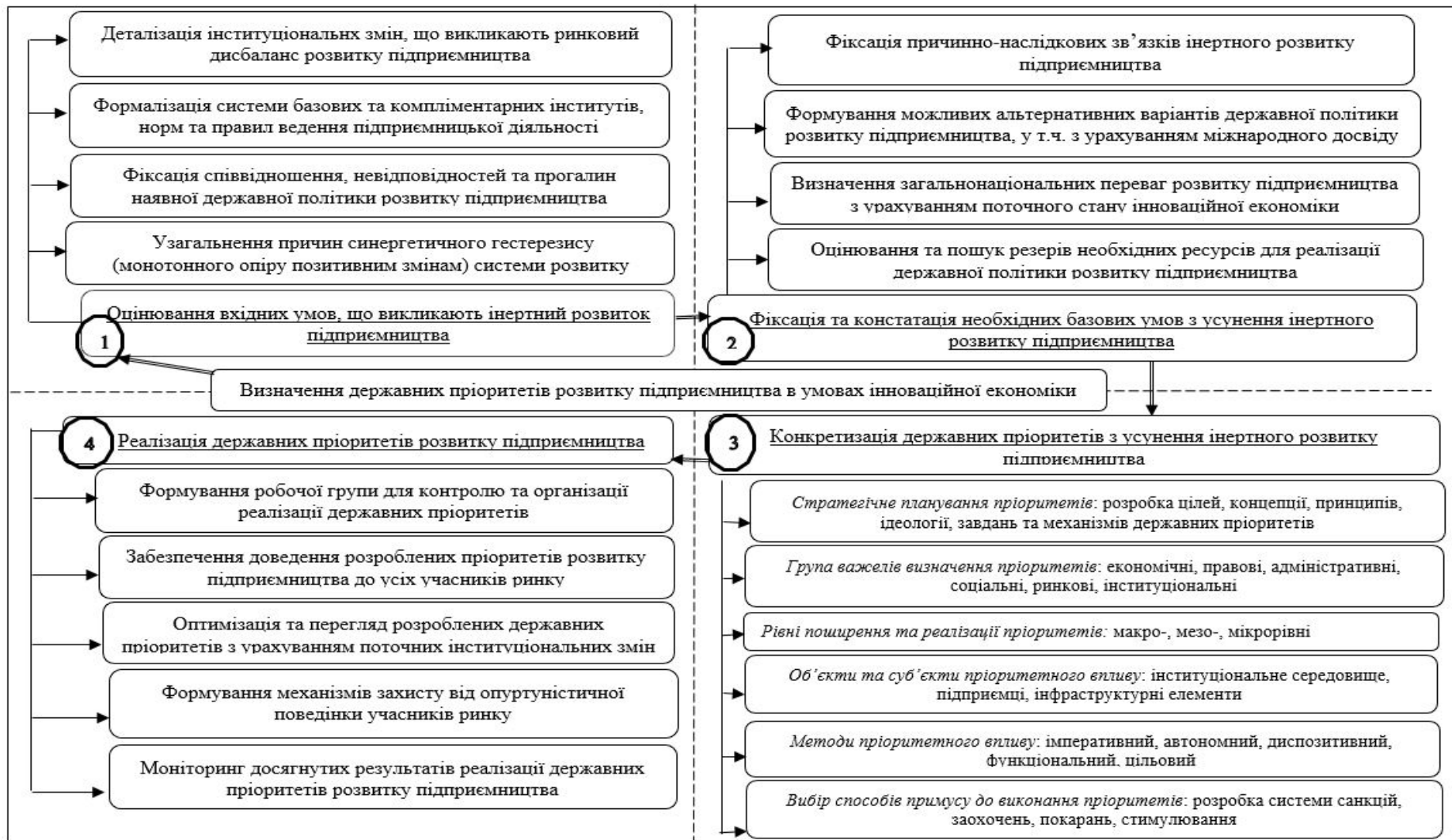

Рис. 1. Схема визначення державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки

При цьому систему пріоритетів інноваційного розвитку підприємництва слід формувати на основі затверджені ціннісно-національних переваг, відповідно до економічних та нормативних прагнень, з яких складається оболонка інституціональних перетворень і в залежності від яких розробляються стратегічні цілі та тактичні задачі регулювання.

Схема визначення державних пріоритетів розвитку підприємництва повинна відповідати властивостям, а саме: комплексності, інтерсуб'єктності, емерджентності, сумісності, синергізму, функціональності, еволюційності, адаптивності, стійкості, відкритості, інформаційності, складності її реалізація повинна впливати на ринкові «провали», задовольняти потреби національної економіки в інноваціях і забезпечувати її прогресивний розвиток в різних аспектах (адміністративному, галузевому, територіальному та ін.).

Окремо слід визначити, що в процесі формування державних пріоритетів слід відокремлювати заходи щодо державного регулювання і державної підтримки розвитку підприємництва. В окремих наукових джерелах недостатньо глибоко і детально досліджується різниця між заходами державної підтримки і заходами державного регулювання, в окремих випадках ці заходи ототожнюються.

Навіть у нормативно-правових документах з питань регулювання підприємницькою діяльністю до системи державної підтримки включають заходи державного регулювання, і навпаки, що не дозволяє чітко визначити рівень прийняття управлінських рішень за формами державного впливу і повноваженнями гілок влади.

Державне регулювання є більш широким, складним та розгалуженим за своїм функціонально-цільовим призначенням та інструментами реалізації, ніж державна підтримка. Остання є невід'ємною складовою півсистемою та умовою забезпечення державного регулювання. Вона, на відміну від інших форм державного регулювання, засобами яких, зазвичай встановлюються певні обмеження, заохочення, преференції та заборони діяльності господарюючих суб'єктів, направлена на розширення підприємницьких можливостей.

Для конкретизації інструментарію державного регулювання підприємництвом та державної підтримки при формуванні державних пріоритетів розвитку підприємництва звернемо увагу на наявність трансакційних і трансформаційних витрат, які існують в процесі забезпечення розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки. На мікрорівні покриття будь-яких витрат потребує залучених внутрішніх ресурсів: управлінських; фінансових; виробничих; трудових; інформаційних; інфраструктурних; технологічних; організаційних, які необхідні для забезпечення трансакційних та трансформаційних витрат. Визначимо продукт підприємництва (Q), який діє в інноваційній економіці – як виробничу функцію (F_{pr}) восьми ресурсів (1), які використовуються для покриття трансакційних та трансформаційних витрат:

$$Q = F_{pr}(G, F, P, L, In, I, Tl, O) \quad (1)$$

де Q – виробничий продукт підприємства в інноваційній економіці; F_{pr} – функція ресурсів виробництва; G – управлінські ресурси; F – фінансові ресурси; P – виробничі ресурси; L – трудові ресурси; In – інформаційні ресурси; I – інфраструктурні ресурси; Tl – технологічні ресурси; O – організаційні ресурси.

Одна частина аргументів даної функції спрямована на ресурсне забезпечення трансформаційних витрат підприємництва (Tf), інша – трансакційних (Ta) (2). При цьому окремі ресурси з восьми ресурсів підприємництва можуть залучатися для покриття як трансакційних, так і трансформаційних витрат:

$$Q = F_{pr}(Tf, Ta) \quad (2)$$

На макrorівні продукт економічної системи можливо виразити у вигляді комплексу чинників:

$$Q = F(A, T, Rn, Ins, O, Inf) \quad (3)$$

де Q – виробничий продукт; F – чинники виробництва; A – людський чинник; T – техніко-технологічний чинник; Rn – природно-ресурсний чинник; Ins – інституціональний чинник; O – організаційний чинник; Inf – інформаційний чинник.

Причому група чинників A, T, Rn у макросередовищі інноваційної економіки зазвичай покривається трансформаційними витратами, а чинники Ins, O і Inf – трансакційними витратами. Групи чинників A, T, Rn – залучаючи ресурси, перетворюють і оновлюють соціально-економічне, техніко-технологічне та природне середовище розвитку підприємництва, формуючи його новий стан, тоді як група чинників Ins, O, Inf – успадковує і приймає зазначені вище три чинники від попередньої інституціональної матриці, розподіляючи їх між суб'єктами інноваційної економіки, перетворюючи їх таким чином в нові чинники транзістазу наступного типу економічної системи, в якій буде розвиватися підприємництво.

Головною метою формування державних пріоритетів розвитку підприємництва є оновлення економічної системи розвитку підприємництва засобами державної підтримки та державного регулювання.

Причому ці засоби повинні формуватися з урахуванням існуючих трансформаційних та трансакційних витрат, які виникають внаслідок дії зазначених чинників зовнішнього середовища, що чинять вплив на підприємство, визначаючи його адаптаційну стратегію.

При здійсненні підприємством інноваційної діяльності з метою формування його адаптаційної стратегії відповідно дії факторів має залучатися група внутрішніх ресурсів, які покривають вплив трансформаційних та трансакційних чинників, що виникають у макросередовищі. За умов ефективного формування державних пріоритетів розвитку підприємництва – змінюється інституціональна оболонка підприємництва, що зменшує необхідність витрат ресурсів підприємства на подолання негативного впливу чинників, які притаманні макросередовищу розвитку підприємництва.

На інституціональний чинник чинять вплив такі основні державні заходи:

зняття державною адміністративних бар'єрів як для вітчизняних, так і зарубіжних резидентів у напрямку спрощення порядку проходження державної реєстрації фізичних і юридичних осіб підприємств, які планують займатися інноваційною діяльністю та приносити користь для соціально-економічного розвитку держави;

удосконалення законодавства з питань патентного права та захисту інтелектуальної власності у сфері підприємництва;

створення умов для формування інвестиційного клімату в сфері підприємництва, надання податкових пільг та податкових канікул для підприємств, які займаються інноваційною діяльністю;

добровільне страхування державою ризикованої діяльності підприємств-новаторів, особливо на початкових етапах підприємницької діяльності;

упорядкування митної регламентації зовнішньоторговельної діяльності суб'єктів інноваційного підприємництва;

забезпечення прозорості процедури держзакупівель та проведення тендерів серед суб'єктів інноваційного підприємництва;

поліпшення умов ліцензійних угод для суб'єктів інноваційного підприємництва у сфері інтелектуальної діяльності;

забезпечення стабільного фінансування державою закладів вищої освіти, науково-дослідних інститутів, які займаються інноваційними розробками та співпрацюють з підприємцями тощо.

На організаційний чинник здійснюють вплив такі основні державні заходи:

організація державою роботи з планування схем, стратегій та механізмів зовнішньоторговельної діяльності суб'єктів інноваційного підприємництва;

керування кластерною координацією стейкхолдерів підприємництва шляхом розробки державної інноваційної політики, програм, стратегій зі стимулювання розвитку кластерів;

регулювання державної програми соціально-екологічної направленості інноваційної діяльності та стимулювання підприємств, які здійснюють свою діяльність, використовуючи енергозберігаючі технології;

впорядкування компліментарних зв'язків між державними інституціями на державному та регіональному рівнях і між державними органами влади та підприємцями.

До основних державних заходів, що чинять вплив на інформаційні фактори слід віднести:

створення інформаційного джерела з питань інноваційної діяльності на державному та місцевому рівнях, який має вмійувати: дані підприємств, що впроваджують інновації; існуючі джерела фінансування стартапів; перелік венчурних фірм; систему державних заходів у сфері інноваційної політики, нормативно-правового забезпечення тощо, що сприятиме підсиленню обміну інформацією між учасниками підприємництва;

створення, оновлення та розповсюдження спеціальної літератури (буклетів та ін.) з питань зміни законодавства про інноваційну та підприємницьку діяльність;

інформування державою зарубіжних потенційних інвесторів стосовно вітчизняних винахідників, інноваційних підприємств тощо;

організація доступу учасників інноваційної діяльності до міжнародних інформаційних потоків;

розвиток спеціалізованої інформаційної інфраструктури за допомогою удосконалення системи місцевих інформаційно-аналітичних центрів;

створення та розповсюдження аналітичних методик таємного спостереження й оцінювання власної діяльності суб'єктами підприємництва;

розробка оптимальних форм підготовки та полегшення процедури подання державної статистичної звітності про поточну діяльність суб'єктів підприємництва;

проведення показових виставкових заходів та ярмарок (як державних, так і зарубіжних) з прогресивних досягнень суб'єктів підприємництва, які займаються інноваційними розробками;

розробка та реалізація сукупності заходів з пропаганди інноваційної діяльності серед молоді, безробітних та тимчасово переміщених осіб.

На людський фактор впливають такі основні державні заходи:

поширення специфічних інтелектуальних знань, які будуть сприяти залученню населення до підприємницької діяльності, перенавчання та підвищення кваліфікації підприємницьких кадрів, вдосконалення системи (форм та методів) освіти, професійної підготовки і перепідготовки управлінських кадрів (як державних так і підприємницьких);

створення мережі освітніх установ (як нових, так і на базі існуючих освітніх закладів) для удосконалення і розвитку у населення знань, умінь, навичок реалізації підприємницької ініціативи,

зорієнтованої на виготовлення інноваційного продукту;

розробка навчальних стандартів для ЗНО, які реалізують підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації в сфері інноваційної та підприємницької діяльності;

впровадження державної системи покриття витрат підприємств і організацій, які здійснюють навчання або перепідготовку кадрів у сфері інноваційного підприємництва;

державна допомога підприємцям у розробці внутрішніх програм для підвищення кваліфікації працівників.

На техніко-технологічний фактор здійснюють вплив наступні основні державні заходи:

впровадження інструментів фінансування лізингових операцій суб'єктів підприємництва;

формування і подальше вдосконалення розвитку технологічної інфраструктури суб'єктів інноваційного підприємництва: технопарків, бізнес-інкубаторів, технополісів;

розробка заходів з державного страхування основних фондів суб'єктів підприємництва, що здійснюють діяльність у ризикованій сфері.

На природно-ресурсний фактор впливають такі основні державні заходи:

удосконалення системи державної підтримки природного середовища;

державна підтримка інноваційних проектів, що забезпечують екологізацію виробництва та його безвідходну переробку;

створення державних проектів щодо збереження вичерпаних природних ресурсів.

Зазначимо, що не усі державні заходи, які впливають на розвиток підприємництва в інноваційній економіці та формування його інституціонального середовища представлені вище, але очевидно, що кожен новий прямо або опосередковано впливає на конкретний чинник.

Трансформаційна група чинників більшою мірою впливає на ендогенні чинники системи підприємництва: людський; техніко-технологічний; природно-ресурсний.

Трансакційна група чинників (інституційний, організаційний та інформаційний) впливає на екзогенні чинники системи підприємництва.

Наприклад, відшкодування державою витрат на технологічне переоснащення діяльності підприємців безпосередньо чинить вплив на матеріальний ресурс його виробничої функції, тобто стосується тільки внутрішнього середовища діяльності самого підприємця, а зниження адміністративних перевірок щодо підприємництва є вже інституціональним ресурсом і стосується не тільки підприємця та його бізнесу, але і всього екзогенного середовища ведення підприємницької діяльності.

Виходячи із зазначеного державні заходи з визначення пріоритетів розвитку підприємництва, які надають переважно вплив на організаційний, інформаційний і інституціональний чинники, можуть бути позначені як заходи з державного регулювання (рис. 2).

Державні заходи по створенню умов для розвитку підприємництва, які надають переважно вплив на людський, техніко-технологічний, природно-ресурсний, можуть бути позначені як заходи державної підтримки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Завдання визначення державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки – є складним, багатоцільовим, ієрархічним, зі своїми внутрішніми взаємозв'язками і взаємодіями завданням. Без чіткого розмежування заходів державної підтримки і заходів державного регулювання – це завдання ефективно і раціонально вирішити не можна. Зазначене розмежування в процесі формування оновленої оболонки інституціональних перетворень шляхом розподілення державних пріоритетів розвитку підприємництва на заходи державної підтримки та заходи державного регулювання дозволяють державним управлінням структурувати та упорядковувати систему державного регулювання, підтримки та створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, визначити перевагу від державних заходів зі створення умов для розвитку підприємництва в аспекті недостатності обмежених ресурсів. Такий розподіл дозволить конкретизувати державні пріоритети розвитку підприємництва та інноваційній економіці щодо усунення ринкових «провалів» і забезпечить ефективність трансформації (зміни/перетворення/оновлення) середовища інноваційного розвитку підприємництва на якісно новий рівень.

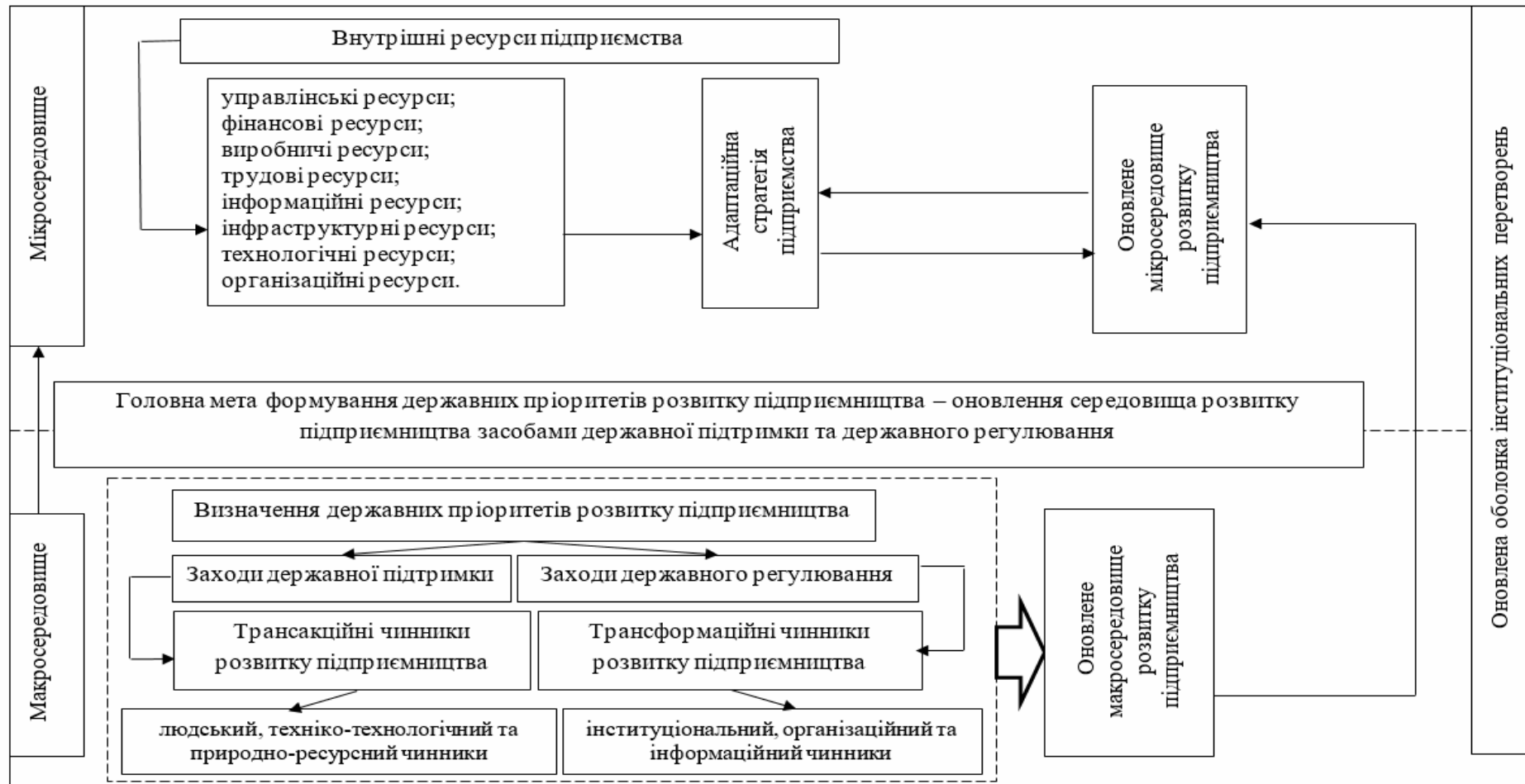

Рис. 2. Схеми формування оновленої оболонки інституціональних перетворень шляхом розподілення державних пріоритетів розвитку підприємництва на заходи державної підтримки та заходи державного регулювання

Список літератури.

1. Гнатенко І.А. Методологічні основи інституціонального аналізу національної системи інноваційного підприємництва. *Науковий журнал «Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії»*. 2018. № 6 (18). С. 70-74.
2. Гнатенко І. Вплив національного інноваційного підприємництва на сталий розвиток ринку праці. *Вісник Херсонського державного університету*. 2018. № 32. С. 69–72.
3. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. Vol. 43. No. 1. P. 129-135.
4. Fang L. Do clusters encourage innovation? A meta-analysis. *J. Plan. Lit.* 2015. Vol. 30. Issue 3. P. 239-260.
5. Guo D., Guo Y. Government-subsidized R & D and firm innovation: evidence from China. *Research Policy*. 2016. № 45(6). P. 1129-1144.
6. Kozhukhivska R., Parubok N., Petrenko N., Podzihun S., Udovenko I. Methods of assessment of efficiency of creating regional innovative clusters for dynamic development of economics. *Investment Management and Financial Innovations*. 2017. №14 (3). P. 302-312.
7. Swanson L. Entrepreneurship and Innovation Toolkit. Saskatoon: *University of Saskatchewan*. 2017. 158 p.
8. Szczygielski K., Grabowski W., Pamukcu T. Does government support for private innovation matter? Firm-level evidence from two catching-up countries. *Research Policy*. 2017. №46 (1). P. 219-237.
9. Zaenchkovsky A. Prospectsofnon-ferrous metallurgy enterprises participation in industrial clusters. *Economic Annals-XXI*. 2018. № 174(11-12). P. 63-68.
10. Zos-Kior M., Hnatenko I., Isai O., Shtuler I., Samborskyi O., Rubezhanska V. Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2020. Vol.42. No.4. P. 504-515.

References.

1. Hnatenko, I. (2018). “Methodological bases of institutional analysis of the national system of innovative entrepreneurship”, *Ekonomichnyj visnyk Zaporizkoji derzhavnoji inzhenernoji akademiji-Economic Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy*, vol. 6(18), pp. 70-74.
2. Hnatenko, I. (2018). “The Impact of National Innovative Entrepreneurship on Sustainable Development of the Labor Market”, *Visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu-Bulletin of the Kherson State University*, vol. 32, pp. 69-72.
3. Brockova, K., Rossokha, V., Chaban, V., Zos-Kior, M., Hnatenko, I., Rubezhanska, V. (2021). Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 43.1, pp. 129-135.
4. Fang, L. (2015). Do clusters encourage innovation? A meta-analysis, *J. Plan. Lit.*, vol. 30.3, pp. 239-260.
5. Guo, D., Guo, Y. (2016). Government-subsidized R & D and firm innovation: evidence from China, *Research Policy*, vol. 45(6), pp. 1129-1144.
6. Kozhukhivska, R., Parubok, N., Petrenko, N., Podzihun, S., Udovenko, I. (2017). Methods of assessment of efficiency of creating regional innovative clusters for dynamic development of economics, *Investment Management and Financial Innovations*, vol. 14 (3), pp. 302-312.
7. Swanson, L. (2017). Entrepreneurship and Innovation Toolkit. Saskatoon: University of Saskatchewan. 158 p.
8. Szczygielski, K., Grabowski, W., Pamukcu, T. (2017). Does government support for private innovation matter? Firm-level evidence from two catching-up countries, *Research Policy*, vol. 46 (1), pp. 219-237.
9. Zaenchkovsky, A. (2018). Prospectsofnon-ferrous metallurgy enterprises participation in industrial clusters, *Economic Annals-XXI*, vol. 174(11-12), pp. 63-68.
10. Zos-Kior, M., Hnatenko, I., Isai, O., Shtuler, I., Samborskyi, O., Rubezhanska, V. (2020). Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 42.4, pp. 504-515.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2021 р.